

מבט על, גיליון 970, 31 באוגוסט 2017

"איחוד הימין" מפלג את היהודים:

פרשת שרלוטסוויל והיחסים בין יהדות ארצות הברית לישראל

דניאל שפירו ורותם אורג

בהתחשב בהגדרתה העצמית של ישראל ובתפקידה ההיסטורי כמדינה הנאבקה באנטישמיות ופועלת להגנתן של קהילות יהודיות בכל מקום, ניתן בהחלט לצפות ממנהיגיה של ישראל כי יגיבו בחריפות לאירועי שרלוטסוויל ולתגובתו של טראמפ אליהם. תגובתו המוגבלת של ראש הממשלה בנימין נתניהו עוררה גל ביקורות, גם מצדם של יהודים אמריקנים רבים שחשים אי נוחות מול גילויי האנטישמיות בארצות הברית. למרות שהבדלים בהשקפה בדבר הסכנות שנשקפות מארגונים התומכים ב-BDS לעומת הסכנות הנשקפות מארגונים אנטישמיים מגבירים את הסיכון להרחבת הקרע בין הישראלים לבין יהודי ארצות הברית, קיימים מספר צעדים העשויים לסייע לאזן או לרכך מתחים אלה.

עצרת "איחוד הימין" (Unite the Right) שהתקיימה ב-12 באוגוסט 2017 בשרלוטסוויל בהשתתפות ניאו-נאצים, אנשי קלו-קלוקס-קלאן וגזענים אחרים, וכן תגובתו של הנשיא טראמפ לאירוע, עוררו גל של גינויים חריפים. מושלים וחברי קונגרס רפובליקנים רבים, פרשנים שמרנים וככל הנראה חברים בסגל של הנשיא עצמו, הצטרפו לדמוקרטים ולליברלים אשר נפגעו מן האירוע. הביקורת הנרחבת התמקדה בהשוואה שבצע הנשיא בין הצועדים - שהצדיעו במועל יד, השמיעו הצהרות בדבר עליונות הגזע הלבן, הניפו דגלים עם צלבי קרס ושרו "היהודים לא יחליפו אותנו" - לבין אלה שמחו נגד השנאה, משום מתן לגיטימציה לגורמים הגרועים ביותר בחברה האמריקנית. טענתו של טראמפ, שלפיה "צדדים רבים" נהגו באלימות וכי "ישנם אנשים טובים מאד בשני הצדדים", הייתה מטרידה ביותר לנוכח מתקפת הדריסה אשר הביאה למותה של מפגינה ולפציעתם של 19 נוספים, שבוצעה על ידי אדם שתואר כ"נפעם" מהנאצים ומהיטלר.

להוציא קנצלרית גרמניה אנגלה מרקל, הרגישה במיוחד למפגני אידיאולוגיה של שנאה ומיהרה לגנות את הצועדים בשרלוטסוויל, תגובותיהם של מנהיגים זרים זכו לתשומת לב מועטה. עם זאת, תגובתו המוגבלת של ראש הממשלה בנימין נתניהו - ציוץ בודד בחשבון הרשמי, הזוכה בדרך כלל לעוקבים מועטים, שבו קרא להתנגד לביטויים של "אנטישמיות, ניאו-נאציזם וגזענות", אך לא אמר דבר לגבי ההשוואות המוסריות שהושמעו על ידי טראמפ - עוררה גל ביקורות, גם מצדם של יהודים אמריקנים רבים. ההצהרות שנשמעו לאחר מכן מפי שרים ישראלים, שהמעוטו בערכן של אי-הסכמות כלשהן עם טראמפ עקב מדיניותו הידידותית כלפי ישראל, גררו גינויים נוספים.

המניעים לתגובתו הפושרת של ראש הממשלה נתניהו - הנוטה לרוב לזהות ולגנות במהירות ביטויים של אנטישמיות - קלים לזיהוי, חרף העובדה שהם קשים לעיכול לחלק מיהודי ארצות הברית קל להבין מדוע מנהיג זר כלשהו, השואף להגשים את האינטרסים של ארצו, יהיה מעוניין לשמור על יחסים טובים ככל האפשר עם נשיא ארצות הברית. ישראל אינה שונה בכך, והקרבה האידאולוגית בין נתניהו לטראמפ (וייתכן שגם התועלות הפוליטיות מקרבתו אליו למראית עין) מדגישה נקודה זו. צורך פוליטי זה מתגבר, הן לאור התפיסה שלפיה הנשיא טראמפ הינו בלתי צפוי ונוטה להתרגז בקלות, והן על שום הסתמכותה של ישראל על ארצות הברית בכל הנוגע להבטחת ביטחונה. ישראל עסוקה בתקופה זו בדיונים מאתגרים מול ארצות הברית על אודות האופן בו יש להגביל את התקדמותה של איראן בסוריה, העלולה לאיים על ישראל עם קריסת 'המדינה האסלאמית'. עימות מול טראמפ בנסיבות אלה עלול לגבות מישראל מחיר כבד.

יהודי ארצות הברית עשויים לטעון שנתניהו לא נרתע באותה המידה מלבקר את הנשיא אובמה בגין עסקת הגרעין עם איראן ובקשר לסוגיות אחרות. אולם גם במקרה זה פעל נתניהו, כפי הנראה, בהתאם למה שנראה לו כאינטרסים החשובים ביותר של מדינתו. היחסים הקרובים בין ארצות הברית לישראל, והקשר המיוחד אותו חשים יהודי אמריקאים כלפי ישראל, עשויים לגרום להם לפתח ציפיות בלתי-מציאותיות, שלפיהן מנהיגי ישראל לא ינהגו בדומה למנהיגים זרים רבים אחרים ולא יפעלו על פי האינטרסים הלאומיים שלהם, כפי שאלה הוגדרו על ידם.

בה בעת, בהתחשב בהגדרתה העצמית של ישראל ובתפקידה ההיסטורי כמדינה הנאבקת באנטישמיות ופועלת להגנתן של קהילות יהודיות בכל מקום, ניתן בהחלט לצפות ממנהיגיה של ישראל כי יגיבו בחריפות לאירועי שרלוטסוויל ולתגובתו של טראמפ. קולו הבלתי נשמע של נתניהו והצהרותיהם של השרים איוב קרא ואלי כהן, שטענו כי היחסים עם טראמפ עולים בחשיבותם על החששות להתגברות האנטישמיות, מטרידות יהודים אמריקניים רבים. ובניגוד לביטויי החשש החזקים הרבה יותר מצד הנשיא ראובן ריבלין, השר נפתלי בנט ומנהיג 'יש עתיד' יאיר לפיד על אודות האירועים וגם, באופן מעודן אך ברור, תגובתו של טראמפ, הרי שהצהרותיהם של נתניהו ואחרים שדעתם דומה לשלו, חשפו את ישראל להאשמה בציניות - מאבק באנטישמיות רק כאשר נוח לה. יש בכך כדי לפגוע בעמדתה של ישראל במקרה המדובר ואף להחליש את אמינותה העתידית.

רבים מיהודי ארצות הברית נפגעים ממראה ניאוו-נאצים וגזענים לבנים הצועדים ברחובות. ראשית, מחזה זה מהווה איום יסודי על חייהם ועל החופש שממנו הם נהנים, חרף התמיכה הפוליטית הרבה ופעולות האכיפה של רשויות החוק נגדו. עבור קהילות מסוימות, איום זה חמור לא פחות, ואולי אף יותר, מאשר אלימות בהשראת האסלאם. ייתכן כי מספרם של גזענים וקיצונים דוגמת הצועדים בשרלוטסוויל, המוכנים להזדהות פומבי, הוא נמוך, אולם גם מספר קטן עלול להוות איום פיזי. הליגה נגד השמצה ציינה כי קיים גידול במספר התקריות האנטישמיות ב-2016, וזינוק חד אף יותר ב-2017. בשרלוטסוויל השמיעו הצועדים שחלפו בקרבת בית כנסת הצהרות כה מאיימות, עד כי מנהיגי הקהילה חשו מחויבים לייעץ למתפללים לעזוב דרך היציאה האחורית ולסלק את ספרי התורה מן האתר, על מנת להצילם במקרה הצתה. שנית, דעותיהן הגזעניות הקיצוניות של קבוצות שכאלה מהוות הפרה של הערך האמריקאי המושרש של שוויון בין כלל האזרחים, ללא קשר לגזעם או דתם. הצלקות שהותירה מלחמת האזרחים שפרצה עקב רצון לשמר את הברית אשר נקראה בשאלת העבדות, והגאווה על ההגנות החוקיות, שהושגו

ביזע רב, על התנועות לזכויות האדם, שיהודים מילאו בהן תפקיד כה משמעותי לצד אפרו-אמריקנים, צפות תמיד קרוב לפני השטח. יהודי ארצות הברית, בדומה לאמריקאים רבים אחרים, רואים בדעות הקדומות ובאיומים שנשמעו בשרלוטסוויל כמנוגדים באופן מהותי למהותה של ארצות הברית. עבורם, חוסר מוכנותו של הנשיא טראמפ לגנות את התוקפים ולהוקיע אותם כ"אאוטסיידרים" - אכן, מנהיגיהם, ביניהם דייוויד דיוק וריצ'רד ספנסר, הציגו את דבריו הדו-משמעיים כאות תמיכה - היווה כשל רציני במנהיגותו של הנשיא.

ישראלים רבים, ואף אלה השותפים לתחושות הדחיה של האמריקאים לנוכח הגזענות והשנאה, עשויים לראות בדוגמאות אחרות של אנטישמיות, כגון ביטויים שונים של תנועת ה-BDS, איום גדול יותר. ממשלת ישראל משקיעה סכומים נכבדים במאבק נגד הזה-לגיטימציה של ישראל, ופעילות זו גורמת לה לעתים תכופות להשמיע ביקורת בוטה כלפי ארגוני שמאל המצדדים ב-BDS או קושרים עצמם אליה. הישראלים, המיומנים בלהגן על עצמם נגד איומים פיזיים, נוטים לעתים קרובות להתקבע על איום פוליטי זה כסכנה הגדולה יותר, בעוד שיהודים אמריקאים רבים, ביניהם המתנגדים בחריפות ל-BDS, הופכים את הסדר. אנטישמים מימין או משמאל (אשר רק הראשונים מביניהם היוו גורם בשרלוטסוויל) הינם בגדר סכנה ויש להתנגד להם בקולניות, אולם התשובה לשאלה איזה איום מסוכן יותר היא עניין של השקפה.

למרות שהבדלים בעניין זה מגבירים את הסיכון להרחבת הקרע בין הישראלים לבין יהודי ארצות הברית, קיימים מספר צעדים העשויים לסייע לאזן או לרכך מתחים אלה.

ראשית, על ממשלת ישראל למצוא דרך לפעול בשני מישורים בעת ובעונה אחת - לשמר ככל ניתן את היחסים עם הנשיא ועם הממשל האמריקאי הנוכחי, ולהכיר בפגיעות שחש ציבור חשוב אחר: רוב ניכר מקרב יהודי ארצות הברית. העובדה כי חששות אלה נובעים מדעות שנשמעו מצד תומכיו ואנשי צוותו של טראמפ, וכעת על ידי הנשיא עצמו, הופכת את המשימה לעדינה עבור נושאי תפקידים בישראל, במידה שאין להכחישה. ואולם, הקפדה על בהירות בסוגיות המוסריות שהיו מוטלות על בכף בשרלוטסוויל מספקת מסגרת טובה להצהרות אלה, ללא צורך לבקר את טראמפ ישירות. נקודה חשובה נוספת היא ההימנעות מהתייחסות מבטלת כלפי החרדה שחשים יהודים אמריקאים רבים לגבי תומכיו או אנשי צוותו של טראמפ, המחזיקים בדעות קיצוניות. אם ברצונה של ישראל לשמר את תדמיתה כביתם הפיזי והרוחני של כל היהודים, עליה להביע עמדה ברורה כל אימת שיהודים ניצבים בפני איומים ממשיים על חייהם וביטחונם, בין אם מצד טרוריסטים אסלאמיסטיים או מצד גזענים ואנטישמים, המהווים אף הם התקפה בלתי סובלנית על ערכיהם.

שנית, ייתכן כי על יהודי ארצות הברית להתאים את ציפיותיהם לגבי תפקידה של ממשלה ישראלית כלשהי בסוגיות הקשורות לפוליטיקה האמריקאית. גם כאשר הם מגלים אהדה, בעלי התפקידים בישראל מייצגים ממשלה זרה החייבת לפעול על פי האינטרסים שלה עצמה. אין ספק כי יהיו רגעים שתגובותיה של ישראל ומעורבותה באירועים המתרחשים בארצות הברית תיראנה כחיוורות במידה מאכזבת או כהתערבות יתרה. אולם, על ישראל להקפיד להימנע מלחצות קווים מוסריים או פוליטיים ברורים, וייתכן כי על יהודי ארצות הברית להיות מוכנים לא לדרוש את "המושלם" ולקבל את "הטוב מספיק".

שלישית, נדרש דיאלוג שמטרתו לסייע ליהודי ארצות הברית להבין מדוע ישראלים רואים ב-BDS ובתנועות התומכות בה מאיימות לא פחות מהאיום שחשים היהודים האמריקאים נוכח מה שמייצגים אירועי שרלוטסוויל. דיונים כאלה עשויים להעניק ליהודי ארצות הברית כלים ללמד את בעלי בריתם המעורבים במאבק למען מטרות פוליטיות מתקדמות שונות, הנמשכים לטעון של ה"הצטלבות" כלפי ה-BDS, מדוע תנועה זו אינה צודקת, אינה נבונה ומזיקה. ישראלים יחוו מידה רבה יותר של סולידריות, שיהיה זה נכון מצדם להציג גם בכיוון ההפוך, ככל שדיונים אלה יתקדמו.

ולבסוף, על הישראלים להיות מוכנים למידה מסוימת של ריחוק מצדם של יהודי ארצות הברית, אם לא ישכילו להבין את העדיפות שאלה מעניקים למאבק נגד דעות קדומות והאיומים על הצדק הדתי והגזעי, כפי שבאו לידי ביטוי בשרלוטסוויל. כמו בתחומים אחרים, פער זה עשוי להיות פשוט ביטוי לכיוונים שונים שבהם נעות שתי הקהילות. אולם, מכיוון שהמנהיגים האחראים בישראל אינם חולקים מהותית על העקרונות המוטלים על הכף, ניתן לשדר ליהודי ארצות הברית תחושה עקבית של סולידריות. ואכן, אם ישראל מעוניינת בתמיכתה של יהדות ארצות הברית במאבק כנגד ה-BDS והדה-לגיטימציה, עליה להעניק לה תמיכה זהה. ואם מנהיגי ישראל אינם מסוגלים לעשות זאת, עליהם להיות מוכנים להמשיך ההתנכרות מצדם של יהודי ארצות הברית.

מאמר זה מפורסם במסגרת הפרויקט של המכון למחקרי ביטחון לאומי העוסק ביהדות ארצות הברית ובביטחונה הלאומי של ישראל, בתמיכת קרן משפחת רודרמן.